

COMPROMISURI ȘI COOPERARE ÎN UE - RAPORTĂRI LA CRIZA EREI DIGITALE

Autor: Andreea Tănăsie | 13 octombrie 2022



Noile amenințări, care destabilizează democrația, sunt silențioase, opace în fața ochiului neantrenat. În contrast, debutul populismului pe scena internațională a fost zgomotos, exuberant, însoțit de mii de discursuri și studii de specialitate. Criza imigrației din 2015 și instrumentalizarea ei ulterioară, în 2021-2022, a răsunat pe fiecare post de știri și a șocat prin dimensiunea ei politică, socială și culturală. Pandemia, cu începuturile ei subtile, a ajuns să restructureze înțelesurile geopoliticii moderne. Criza climatică, acum 20 de ani un moft al activiștilor de mediu, e acum una dintre principalele teme de discuție în dezbaterile publice și politice. Războiul, care a destabilizat starea de relativă pace de după sfârșitul Războiului Rece, a avut un impact în toate palierele societății, stârnind atât reacții individuale, cât și instituționale. Și, totuși, un alt tip de amenințare pare a le prinde pe celelalte din urmă. Aceasta este, conform lui Ian Bremmer (2022), singura criză (cu adevărat) existențială – criza erei digitale.

Crizele enumerate mai sus nu au dezvăluit numai fisuri în modul de funcționare al statelor, ci și în cel al Uniunii Europene. Cunoașterea *reală* a structurilor supranaționale devine absolut necesară pentru înțelegerea deciziilor de ordin public adoptate în perioada stărilor de excepție. Influențele formale și informale, care se reunesc în procesul decizional al UE, precum și diferitele poziții de putere ale instituțiilor europene trebuie apreciate ca factori decisivi în efectele pe care progresul tehnologic le va avea asupra statelor și, prin extensie, asupra individului. Propun, prin acest articol, cartografierea tipurilor de mecanisme ale acestor structuri care trebuie luate în considerare în fața provocărilor de viitor.

În fața dificultăților globale, măsurile excepționale sunt deseori preferate de către factorii de decizie politică – în special în Uniunea Europeană, unde revizuirea tratatelor de funcționare reprezintă un obstacol legal și democratic greu de depășit. Deficitul democratic rezultat în urma rezolvării crizelor este, frecvent, tratat ca fiind un efect secundar al procesului de integrare și corectat, în timp, de mecanisme paralele de

europenizare a societății. Astfel, pare că oportunitățile politice create primează în fața unor probleme structurale profunde, care se întrevăd în cadrul procesului decizional al UE. Se creează, astfel, tendința de a sări peste anumite etape ale procesului democratic cu scopul de a găsi soluții mai repede, ceea ce face ca opacitatea instituțiilor transnaționale să se consolideze reciproc cu autoritarismul național, deoarece lipsa de transparență și înțelegere publică alimentează discursurile de tip eurosceptic și antidemocratic (Kreuder-Sonnen, 2017, pp. 452-454). Aceste obstacole se vor observa, cu siguranță, și în momentul în care criza rezultată în urma revoluției tehnologice va avea un impact mai vizibil asupra vieții de zi cu zi a individului și se va transforma într-o nouă stare de excepție.

Pentru a explica mai bine la ce mă refer, voi face trimitere la analiza lui Clément Perarnaud (2021) în legătură cu posibilele influențe din cadrul Consiliului Uniunii Europene asupra adoptării pachetului legislativ al pieței unice digitale a UE. Diviziunile între guverne, precum și concurența dintre ele, afectează în mod direct procesele de elaborare a politicilor UE. Aceasta devine clară în cadrul Consiliului, unde faza de negociere (deci informală) este mai importantă decât cea de vot (formală), deoarece majoritatea deciziilor sunt adoptate prin consens (Perarnaud, 2021, p. 4). Coalițiile între actori devin, deci, puncte cheie în influențarea deciziilor, deoarece au capacitatea organizațională de a aduce modificări textului legislativ final (*Ibidem*, p.11). Acest tip de dinamică evidențiază faptul că statele membre ale UE au putere inegală de influență în instituțiile europene, în parte din cauza lipsei de resurse și în parte din cauza unui set de factori interni, cum ar fi instabilitatea politică. Astfel, statele mari și cu o lungă tradiție democratică, precum Germania și Franța, pot avea un avantaj față de state precum România, datorită aptitudinii lor de a comunica mai ușor cu oficiali de nivel înalt, precum și cu societatea civilă. În plus, Perarnaud susține faptul că procesul decizional de la nivelul UE este influențat de gradul de capacitate a statelor membre de a crea un spațiu de dialog între parlamentarii naționali și deputații europeni – discutăm, prin urmare, despre tradiția de negociere a statelor membre.

Analiza lui Perarnaud este valoroasă pentru înțelegerea factorilor de influență din spatele politicilor Uniunii Europene, deoarece pune în perspectivă contextul pe care trebuie să îl avem în vedere când ne gândim atât la crizele actuale – pandemia, schimbările climatice, războiul, criza energetică –, cât și la cele viitoare – legate de evoluția tehnologiilor periculoase. Confluența a numeroase tensiuni, câteodată de ordin istoric, și interese naționale creează opacitatea instituțională și decizională asupra căreia am atras atenția la începutul textului. În acest context, condițiile structurale de la nivel supranațional creează precondiții pentru dezvoltarea unui parcurs anti-democratic la nivel național. Fără să intru în prea multe detalii, acest tip de argument s-a dovedit a fi greu de combătut având în vedere efectele create de gestionarea crizelor menționate mai sus asupra politicilor naționale și, poate chiar mai important, asupra legitimității Uniunii Europene.

Cartografierea tiparelor decizionale ale instituțiilor europene în fața dificultăților, fie ele de ordin social, politic sau cultural, devine deci importantă pentru poziționarea individuală în fața efectelor create de revoluția tehnologică. Arhitectura decizională care ghidează comportamentul social și politic al oamenilor este încă analizată ca subiect marginal în spațiul românesc, însă importanța pe care o are în timpul stărilor de excepție ar trebui să o aducă în prim planul discursului public.

Așadar, în fața situațiilor de criză, Uniunea Europeană s-a dovedit a fi deseori un proiect fragil. După cum observă Geoff Mulgan (2022), ne este greu să ne imaginăm un viitor în care democrația prosperă, dar ne pregătim resemnați pentru dezastrul ecologic immanent și viitorul dominat de tehnologie. Libertatea și autonomia individuală sunt puse sub semnul întrebării când discutăm despre viitoarele crize generate de „șocul tehnologic”, iar, ca europeni, opacitatea instituțională a Uniunii Europene ne creează sentimentul lipsei de legitimitate și alimentează atitudinile și mișcările antidemocratice. Ca ultimă notă în cadrul acestui articol, observația de la care am pornit este, în mod cert, verificabilă. Pentru a fi pregătiți în fața crizelor de viitor, trebuie ca în primul rând să avem cunoștințele necesare în legătură cu procesele care ne ghidează viața socială și politică. Se întrevide, totuși, schițarea unor inițiative pentru definirea problemei la nivel internațional și de adoptare a unor strategii îndreptate spre viitor. Ne confruntăm, deci, cu o criză existențială, dar avem (sau vom avea) și instrumentele necesare pentru a o depăși¹.

NOTE

1. Una dintre prioritățile Comisiei von der Leyen este „o Europă pregătită pentru era digitală”. Astfel, atât „Strategia de securitate cibernetică”, cât și „Strategia europeană privind inteligența artificială” promit cetățenilor că vor beneficia de „tehnologii digitale de încredere”, care le vor asigura „siguranța și drepturile fundamentale”. Această atitudine este cu atât mai clară datorită creării de către UE a primului cadru juridic privind IA de pe plan internațional, prin care se dorește asigurarea siguranței și transparenței sistemelor de IA utilizate în UE. De asemenea, în 16 septembrie 2022, Comisia Europeană a propus o inițiativă legislativă care să asigure libertatea presei în țările membre UE, intitulată ‘European Media Freedom Act’. ↑

BIBLIOGRAFIE

Bremmer, Ian. *The Power of Crisis: How Three Threats – and Our Response – Will Change the World*. Simon & Schuster, 2022.

Kreuder-Sonnen, Christian. "An authoritarian turn in Europe and European Studies?" *Journal of European Public Policy*, vol. 25, no. 3, 2018, pp. 452-464.

Mulgan, Geoff. *Another World Is Possible: How to Reignite Social and Political Imagination*. Hurst Publishers, 2022.

Perarnaud, Clément. "A step back to look ahead: mapping coalitions on data flows and platform regulation in the Council of the EU (2016-2019)." *Internet Policy Review*, vol. 10, no. 2, 2021.

Imagine: Flickr